

55. Чуприна В. Майстер плаката / В. Чуприна // Наддніпрянська правда. – 1975. – 1 черв. – С. 4.
56. Подчекаєв О. В ногу з часом / О. Подчекаєв // Культура і життя. – 1975. – 10 лип. – С. 3.
57. Іван Дзюбан : каталог персональної виставки творів / [авт. вступ. ст. Б. Бутник-Сіверський]. – К. : [Б. в.], 1979. – [39] с. : іл.
58. Віталій Шоста : виставка творів : [каталог]. – [К. : Б. в., 1980. – 8 с.].
59. Щира Н. Солодкий біль творчості / Наталка Щира // Українська культура. – 2003. – № 7. – С. 22.
60. Кілессо С. Мовою плаката / Сергій Кілессо // Вітчизна. – 1974. – С. 224.
61. Тимофій Лящук : каталог персональної виставки / [уклад. В. М. Верба ; авт. вступ. ст. В. Целтнер]. – К. : [Б. в.], 1977. – [57] с. : іл.
62. Тимофій Лящук : Плакат, живопис, акварель, рисунок : каталог виставки творів / авт. вступ. ст. В. П. Целтнер; упоряд. кат. та літ. ред. Ф. А. Чорбе. – К. : [Б. в.], 1983. – 60 с. : іл.
63. Гутник Л. Інформаційний потенціал українського кіноплаката 1960–1970-х років (на матеріалах зібрання НБУВ) / Людмила Гутник // Наукові праці НБУВ. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 612–628.
64. Гутник Л. Український кіноплакат. Кінознавчий аспект дослідження (на матеріалах зібрання Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського) / Л. М. Гутник // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : проблеми науки, освіти, практики : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 16–18 травня 2006 р. – К. : [Б. в.], 2006. – С. 40–41.
65. Гутник Л. Кіноплакат у творчості українського художника Т. А. Лящука (за матеріалами зібрання НБУВ) / Людмила Гутник // Наукові праці НБУВ. – К., 2010. – Вип. 28. – С. 575–587.
66. Гутник Л. Науковий каталог українського кіноплаката 1960–1990-х років : проблеми створення і використання (на матеріалах колекції НБУВ) / Людмила Гутник // Наукові праці НБУВ. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 265–274.
67. Лобузін К., Гутник Л. Український кіноплакат 1920–1990 рр. у фондах НБУВ : наукове упорядкування, дослідження та представлення матеріалів зібрання // Бібліотечний вісник. – 2010. – № 3. – С. 28–34.

УДК 025.174(477)''19''

Тетяна Галькевич,
мол. наук. співроб. НБУВ

**УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАКАТ СЕРЕДИНИ 1960–1980 рр. XX ст.:
ТЕМАТИКА, ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
(на матеріалах зібрання НБУВ)**

У статті на матеріалах зібрання виокремлено і розглянуто основну тематику українського радянського плаката, окреслено його основні стилістичні та художні особливості, а також визначено коло художників, що працювали в плакатному мистецтві періоду 1964–1985 рр.

Ключові слова: український радянський плакат, період середини 1960–1970 рр.

Незаперечним є факт, що в арсеналі різноманітних засобів впливу на маси важлива роль завжди належала плакату. Окрім того, плакат має беззаперечну художню цінність як один з видів масової прикладної графіки, а також – предмет антикварних вподобань багатьох зарубіжних і вітчизняних колекціонерів. На сьогодні плакати минулих часів, зокрема й український радянський плакат, стали справжньою бібліографічною рідкістю і зберігаються в музеях, бібліотеках, приватних колекціях. Про зацікавленість цим видом мистецтва свідчить і нещодавнє відкриття першого в Україні Музею плаката в селі Нові Петрівці під Вишгородом.

Історія радянського плаката та різні аспекти цього явища висвітлювались у працях авторів: Ю. Белічка, Б. Бутника-Сіверського, І. Вештак-Остроменської, Л. Владича, О. Гладун, Д. Горбачова, В. Ляхова, Г. Юхимця та ін. Звісно, література, що вийшла в світ за період Радянської влади, була підпорядкована певним ідеологічним постулатам і пріоритетам. Об'єктивне ж бачення і дослідження процесів, що відбувалися у мистецтві плаката, стало можливим лише за певної відстані у часі, зі зміною соціо-культурного контексту.

Ця стаття є наступним етапом у дослідженні зібрання українського плаката XX ст. з фондів відділу образотворчих мистецтв НБУВ. У попередніх публікаціях співробітниками відділу були проаналізовані масиви плакатів часів Великої вітчизняної війни та рекламного плаката 1957–1964 рр.¹

¹ Юхимець Г. М., Цинковська І. І. Український плакат періоду Великої Вітчизняної війни у фондах НБУВ // XI Всеукраїнська наукова конференція «Велика Вітчизняна війна: маловідомі сторінки історії, імена, події»: Збірник доповідей і

Об'єктом дослідження є український плакат 1964–1985 рр. Зазначений період увійшов в історію під назвою «розвиненого соціалізму», а також отримав «неофіційну» назву – «застій», внаслідок того, що перебування Л. І. Брежнєва при владі протягом цих двох десятиліть позначилося певним авторитарно-консервативними тенденціями і ідеологічним диктатом всіма ланками суспільно-політичного життя. Все це позначилося й на розвиткові наймобільнішого і разом з тим найбільш заангажованого виду графічного мистецтва – друкованому плакаті.

У зібранні українського плакату ХХ ст., плакат 1964–1985 рр. нараховує близько 7000 тис. од. зб. Така значна кількість плакатів дозволила окреслити загальну картину стану плакатного мистецтва, простежити його тематику, визначити стильові особливості та коло провідних художників, що працювали в цьому виді мистецтва.

Випуском плакатів в Україні на той час займалися такі видавництва як: «Політвидав України», «Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР», «Мистецтво», «Наукова думка», «Політвидав», «Держтехвидав», «Держмедвидав», «Реклама», «Урожай» та ін.

Плакат як виразник державної політики та ідеології відображав офіційну точку зору на історичні та соціальні події на «відповідну суспільну атмосферу, яка штучно створювалася ідеологами»². Так, в постанові ЦК КПРС «Про стан і заходи підвищення ролі наочної агітації в комуністичному вихованні трудящих» (1974 р.) було в черговий раз наголошено на «важливій ролі плакатного мистецтва у духовному житті народу» і потребі «вміло використовувати його в загальній системі партійної пропаганди та агітації». Та насправді друкований плакат був обмежений рамками ідеологічної цензури і виконувався на замовлення державних органів. То ж не важко помітити, що в його тематиці відображена державна політика, де одні події представлені понадміру, а інші не відображені зовсім. Достатньо хоча б згадати факти, під час яких влада зносила бульдозерами виставки художників андеграунду, висилала діячів культури з країни, вводила війська в Чехословаччину та Афганістан.

повідомлень. – Т. 2. – К.-Хмельницький : [б. в.], 2004. – С. 265–274; Галькевич Т. А., Донець О. М. Інформаційний потенціал і стилістичні особливості українського рекламного плаката 1957–1964 рр. (з фондів НБУВ) // Бібліотечний вісник. – 2005. – № 5. – С. 24–29.

² Історія українського мистецтва : у 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; голов. ред. Г. Скрипник ; наук. ред. Т. Кара-Васильєва. – Т. 5 : Мистецтво ХХ століття. – К. : [б. в.], 2007. – С. 510.

Матеріали зібрання свідчать, що, як і раніше, майже в кожному аркуші плакатів політичної тематики продовжується демонстрація однотипних гасел-уславлень революції, радянської влади, комуністичної партії. Головною тематичною лінією плакатів, створених за роки радянської влади, було будівництво «світлого майбутнього», ідеалізація Жовтневої революції. То ж і надалі над цією темою працювало багато художників, зокрема подружжя Кудряшових, Ф. Глушук, Є. Яковенко, Ю. Мохор, О. Капітан, Т. Ляшук та ін. Підтримати віру людей в перемогу соціалізму допомагали плакати «Справа Жовтня живе і перемагає», «Ми підемо твердо і неухильно до перемоги» (худож. Я. Райзін, М. Тихонов, 1967), «Вогонь Жовтня в серцях молодих!» (худож. Т. А. Ляшук, Т. І. Ляшук, 1965) та ін.

Ознакою часу була посилена пропаганда ленінізму, тож взірцем політичної іконографії продовжував бути образ В. І. Леніна. Він трактувався як всеосяжна міфічна фігура поза часом і простором, непохитний атрибут та основа радянського суспільства. Саме тому часто зображався як «мислитель», «учитель», а подекуди – і «просто людина». Працюючи над образом, художники-плакатиристи використовували як фоґо: «Ленін жив, Ленін живе, Ленін буде жити» (худож. О. Лемберський, 1979), «Вождь, учитель, друг» (худож. Т. А. Ляшук, 1970), так і графічні зображення, як на плакатах «Сто літ» (худож. Ф. Глушук, 1969), «Глибокий, як думка, простий, як правда», «Ім'я його безсмертне» (худож. Є. Саренко, 1964, 1975), «Ленін – прапор нашої епохи» (худож. В. Сокол, 1980), «Володимир Ілліч Ленін – творець першої в світі соціалістичної держави» (худож. Ю. Мохор, 1969). Щоб підкреслити актуальність ленінських ідей у тогочасному суспільному житті, часто використовували цитати з його робіт та вислови: «Нашу мирну політику схвалює величезна більшість населення землі. Ленін» (худож. В. Яланський, 1964), «При єдиній дії пролетарів великоруських і українських вільна Україна можлива, без такої єдності про неї не може бути й мови. В. І. Ленін» (худож. К. Кудряшова, 1965). Образ В. І. Леніна був невід'ємною частиною повсякденного життя. Це підкреслюється і в плакатах «З Леніним, з Партією – завжди й у всьому!» (худож. О. Семенко, 1964), «Іллічу даємо слово – п'ятирічку достроково!» (Ю. Мохор 1968), «Ми говоримо – Ленін, а розуміємо – партія» (худож. Є. Кудряшова, 1968).

Продовжувала розроблятися в українському плакаті і тема провідної та авангардної ролі Комуністичної партії. Як бачимо, це були плакати з формальними гаслами, що декларували керівну роль партії: «КПРС – організатор і натхненник усіх наших перемог!» (худож. Ю. Мохор, 1975), «Партія – розум, честь і совість нашої епохи» (худож. О. Капітан, 1973), «Народ і партія єдині!» (худож. О. Терентьєв, 1976). Плакати пропагували

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
рішення чергових з'їздів партії, п'ятирічок та виборів: «Директиви ХХІV з'їзду КПРС – виконаємо!» (худож. М. Акопянц, 1970), «П'ятиріччя – натхненний труд і пошук молодих!» (худож. О. Терент'єв, 1971), «День виборів до Верховної Ради СРСР – всенародне свято» (худож. Ю. Мохор, 1970).

Протягом всього існування радянської держави однією з домінуючих у мистецтві плаката була тема праці. З перших років радянської влади вона розглядалась як джерело економічної, політичної та військової могутності держави і добробуту народу. Праця позиціонувалась як обов'язковий внесок людини в побудову розвинутого суспільства. В кінці 1970-х років радянська економіка перебувала в критичній ситуації. То ж художників, як і раніше, заохочували створювати плакати, що закликали трудівників на виконання намічених партією планів. Плакат брав активну участь у пропаганді народногосподарських планів та мобілізував на необхідні суспільству види діяльності (будівництво БАМу, освоєння Західного Сибіру, тощо): «Моє покликання – новобудови!» (худож. А. Кожухов, 1968), «Працюємо на совість!» (худож. В. Бахін, 1970), «Шаг вперед, добровольцы!» (худож. А. Шульган, 1976), «Слушай, комсомолец, шахты зовут!» (худож. А. Шульган, 1976), «Магістраль братерського співробітництва. (Газопровід Оренбург – західний кордон СРСР)» (худож. В. Калущкий, 1976), «БАМ – збудуємо!» (худож. Ю. Мохор, 1975), «Всі на трудову вахту!» (худож. Є. Грущенко, 1976), «Украина БАМу», (худож. невідомий, 1976). Така пропаганда трудового подвигу була сповнена піднесено-оптимістичного звучання, як у плакатних гаслах: «За себя и за того парня» (худож. А. Шульган, 1975), «Сьогодні рекорд – завтра норма!» (худож. Ю. Мохор, 1973), «Виконаємо достроково!» (худож. О. Терент'єв, 1972), «Пятилетка – за два года и два месяца» (художник невідомий, 1973), так і у способах втілення художніх образів. Плакат привертав увагу до головних проблем економіки, – продуктивності праці, якості продукції, соціалістичного змагання, економії у використанні ресурсів, трудової дисципліни, тощо: «Девіз змагання – дати продукції більше, кращої якості, з меншими затратами!» (худож. Ю. Мохор, 1973), «За экономию и бережливость!» (худож. Л. Дикарев, 1976), «Главное – интенсификация производства» (худож. П. Чистілін, 1974). «Бригадным подрядом – по годовым планам-графикам» (худож. Ф. Левковский, 1975).

Окремо також можна виділити тему праці і в плакатах сільсько-господарського спрямування. Сільське господарство не могло достатньо забезпечити країну ані продуктами харчування, ані сировиною. Тож агітація за розвиток сільського господарства і вирішення продовольчого питання була багатого на образні знахідки і звучні гасла. Це плакати,

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
присвячені різноманітним проблемам села та галузям сільського господарства. Серед них слід виділити такі: «Висока агротехніка – високий урожай!» (худож. Р. Багаудінов, 1965), «Хай сяє золотава хліборобська слава!» (худож. І. Дзюбан, 1967), «Як море пшеничне, рясне, золотаве...» (худож. Т. А. Ляшук, Т. І. Ляшук, 1967), «Культуру картоплі – на плечі машин» (худож. Ю. Добров, 1969), «Землю напоїмо – урожай подвоїмо!» (худож. Г. Кислякова, 1970) та ін. Активно пропагувався в плакатах передовий досвід трудівників села, образ яких подавався художниками як типово-узагальнений: «Виробництво зерна – ударна ділянка роботи» (худож. Г. Кислякова, 1978), так і портретний, відтворений графічно або ж з використанням фотографії: «В наступі – хліборобська зміна (з досвіду роботи комітету комсомолу колгоспу «Жовтень» Кіцманського району)» (худож. В. Жила, 1970), «Намолочу до 8000 ц зерна» (худож. В. Бескакотов, автор М. Динчев, 1970), «Поддержим почин новодолазцев. Вырастим на каждом гектаре по 50 ц зерна кукурузы!» (худож. А. Кузьменко, 1972), «Хлібодар. Адреса досвіду: бригада В. О. Личковахи з колгоспу імені «ХХІ з'їзду КПРС» Семенівського району» (худож. В. Павлюченко; автор І. Моцар, 1977), «Збільшуємо виробництво високоякісної яловичини (з досвіду відгодівлі молодняка великої рогатої худоби на відкритих майданчиках в колгоспі імені Чапаєва Кобелянського району Полтавської області)» (худож. В. Мазур; автор тексту С. Онищенко 1977).

Окремо зупинимось на плакатах з техніки безпеки. Їхньою принциповою відмінністю стало те, що художній образ в них побудований не на основі якихось відсторонених вишукувань психологічного або ж пластичного порядку, а на основі побаченого безпосередньо на виробництві³: «Работай только в спецодежде» (худож. Е. Раскіна, 1970), «Не перевантажуй вагонетку» (худож. М. Бухін, 1970), «Трактористи і комбайнери! Стежте за справністю іскрогасників» (худож. Ж. Зуб, 1970).

Одною з провідних тем, яка також досить глибоко відобразилась у мистецтві друкованого плакату середини 1960-х – першої половини 1980-х років, була тема морального образу «будівника комунізму». В них наголошувалося на тому, що трудова дисципліна – основа успішного ведення економіки, а негативні людські якості і шкідливі звички, проявляючись у повсякденному житті, – найперші вороги радянського суспільства. На плакатах з'являлась сувора критика на адресу нероб: «Вони не дорожать честю хлібороба. За такі «квадрати» треба вуха м'яти!» (худож. В. Решетов, 1964), «Прокурювать

³ Каждан Е. Художники плаката – производству // Е. Каждан. Советская графика. – М. : Советский художник. – 1986. – Вып. 10. – С. 178.

робочий час ми не дозволимо у нас!» (худож. В. Пашенко, 1967), «Фігура спритна отака плямує честь робітника!» (худож. В. Пашенко, 1968), «Не марнуй!» (худож. Ю. Уilityкo, 1968), «Працювати не можна так – неодмінно буде брак!» (худож. С. Кудряшов, 1970), «Забув, що є обов'язки, робота, а от на блага – роззявляє рота» (худож. С. Герасимчук, 1978). У серіях плакатів «На допомогу стінгазетам» та «На допомогу групам і постам народного контролю та штабам Комсомольського прожектора художники А. Арутюнянц, С. Герасимчук, В. Гливенко, В. Горбачов, В. Зелінський, Й. Коган, А. Василенко та ін., використовуючи карикатуру, гумористичний та сатиричний підхід, зверталися до серйозних вад у житті суспільства, таких як лінь, безгосподарність, розкрадання, бюрократизм, пиятика, тощо.

Тема боротьби з алкоголізмом проходить через всю історію радянського плаката, вона часто потрапляла в розряд першочергових і актуальних за часів антиалкогольних кампаній 1958, 1972, та 1985 років. В плакатах пияцтво трактувалось як гальмо соціального і економічного прогресу, як морально-етичне зло, яке шкодить здоров'ю людини. Своє слово на захист суспільства від пияцтва сказали відомі художники-плакатисти, такі як А. Базилевич «Не в пущах повз, не в осоці, – пригрівсь горілич-змій між нами. Ви не смокчіть його «савці», бо й вас поробить плазунами» (1972), Е. Сохань «Пьянство приносит непоправимый вред пьющему человеку и обществу. Родители, помните: спиртные напитки вредны для здоровья будущего ребенка» (1982), В. Решетов «Була людина працююча – занастила оковита» (1968), «Де горілка пан і брат, там не буде ділу лад!» (1970), Ю. Козюренко та А. Відренко «Так людина стає алкоголіком!» (1973). Їхні плакати вражають своїми лаконічними і влучними образами та текстами, силою виразності, вони і в наш час не втратили своєї актуальності.

Основою образу «будівника комунізму» була всебічно розвинена, фізично загартована і здорова людина, підготована до будь-яких випробувань. Керівництво держави розуміло, що здоров'я народу – запорука стратегічних сил країни, тому замовлення на створення плакатів на спортивну тематику у плакатистів були завжди. Отже, маємо у зібранні чималу кількість плакатів цієї тематики. Питання масовості фізкультури і спорту піднімались у плакатах художників Ю. Агапова та С. Попова «Фізичну культуру – в кожну сім'ю!» (1966), В. Паська «Спорт и туризм – это здоровье» (1976), Т. Тарнавського «Складайте норми Всесоюзного фізкультурного комплексу «Готовий до праці і оборони СРСР» (1972). Як пріоритетне політичне завдання розглядалася підготовка радянських спортсменів до міжнародних змагань та боротьба за високі показники. В

плакатах також висвітлювалися спортивні події – спартакіади, чемпіонати. Як на плакатах художників В. Бескактова «VI спартакіада УРСР» (1974), Т. Фомічової «Олімпійський футбол у Києві» (1979), А. Щербакова «Игры XXII олимпиады. Футбол. Киев» (1980). Значущість спортивних досягнень для країни розкриває плакат художника В. Бахіна «Спортсмени Украинської РСР! Примножимо спортивную славу Батьківщини!» (1979). У тогочасних плакатах відобразилася також діяльність численних спортивних товариств. Художники відтворили саму природу спортивних досягнень, показали силу і духовне здоров'я, енергію, волю, фізичну досконалість людини. На початку 1990-х років тема спорту залишається переважно на афішах.

Однією з провідних тем радянського плакату була тема боротьби за мир, актуальність якої зросла на початку 1970-х років. Державою на всіх рівнях проводились антивоєнні заходи, постійно підкреслювалось прагнення до миру. Плакат, як і раніше, стверджував ідею миру як основу зовнішньополітичного курсу радянської держави, пов'язуючи її з першими декретами Радянської влади, підписаними Ленінінм, з рішеннями партійних з'їздів, з висловлюваннями Л. Брежнєва «Міжнародна політика партії – це, насамперед, боротьба за міцний мир. Л. І. Брежнєв» (худож. О. Ворона, 1977), «Ми боремося за мир і безпеку на всій землі» (худож. М. Фомічов, 1976), з боротьбою за роззброєння «Не дадим взорвать мир!» (худож. В. Яланський, 1982), проти воєнної агресії «В'єтнам перемаже!» (худож. Ю. Мохор, О. Терент'єв, 1969), «На голови катів впаде народний гнів! План воєнної агресії США у В'єтнамі» (худож. К. Агніт, 1966). Одночасно створювалися плакати, що закликають берегти мир: «Бережіть мир!» (худож. Ф. Глушук, 1965), «Мир нащадки бережіть!» (худож. А. Лейн, 1968).

Плакати, присвячені подіям Великої Вітчизняної війни, у цей час стають логічним продовженням теми боротьби за мир. Вони не просто нагадують про черговий ювілей з Дня Перемоги, як, приміром, «30 років з дня визволення столиці Радянської України – Києва від німецько-фашистських загарбників 1943–1973» (худож. В. Васянович, 1973), а закликають у своїх творах пам'ятати про те, до яких страшних наслідків призводить порушення миру: «Пам'ятаємо» (худож. Г. Кислякова, 1968), «9 травня» (худож. Г. Шевцов, 1979). На деяких плакатах зустрічаються зображення членів підпільної організації, партизанів, героїв війни: «Нескорений Спартак» (худож. М. Добролежа, В. Колісниченко, 1976), «Їхній подвиг безсмертний. Партизани Хмельниччини – герої Радянського Союзу» (худож. М. Андрійчук). Давно став класикою відомий плакат «1945» (худож. Ю. Мохор, 1975).

Після того, як 4 жовтня 1957 року було запущено штучний супутник

Землі, в радянському плакатному мистецтві з'явилася нова тема – освоєння космосу, яка знайшла образне втілення в оптимістичних плакатах: «Дивися, Земле: крокуєм у космос!» (худож. А. Кожухов, А. Капітан, 1965), «Ми піонери космічної ери!» (худож. І. Бевзенко, 1965), «Чудовий дар жовтневій ері – радянський голос на Венері» (худож. Р. Багаутдінов, В. Бескаотов 1967), «Шлях прокладено 3 лютого 1966 року» (худож. Є. Кудряшов, Ю. Мохор, О. Терентьев 1966), «СРСР вперше!» (худож. Р. Багаутдінов, 1966), «Человек шагает в космос» (худож. В. Бескаотов 1974), «12. IV. 1961» (худож. В. Калущкий 1975).

З 1970-х років в українській графіці складаються передумови для розвитку екологічної тематики в плакаті. Екологічні проблеми почали привертати увагу громадськості вже в 1960-х роках, а в 1970-ті роки охорона навколишнього середовища поступово виділилася в самостійну тему плакатного мистецтва. Основні питання, які в той час висувалися в екологічному плакаті, стосуються проблем захисту тварин та птахів, рослин, лісів, озеленення планети, охорони навколишнього середовища тощо. Плакатам цієї тематики притаманні загальні заклики та образи (переважно турботи про птахів та звірів, збереження лісів від вогню, бракон'єрства: «Любіть, шануйте, бережіть природу!» (худож. Г. Шевцов, 1968). «Бережіть підземні води від забруднення» (худож. А. Левковський, 1969), «Оберегай красу рідної землі» (худож. Г. Шевцов, 1983). Здебільшого такі плакати носили формальний, декларативний характер. З кінця 1970-х – 1980-х ситуація починає змінюватися. Плакат екологічного спрямування стає більш емоційним, його мова більш лаконічною. Як приклад, плакати художників: Л. Даценко «Стоп» (1980), «З одного дерева можна зробити 100 000 сірників, один сірник може спалити 100 000 дерев» (1972), П. Савченко «Хозяйственники! Не загрязняйте водоемы промышленными стоками» (1982), В. Подчекаєва «Злочин!» (1972), О. Терентьева «Це не тільки твоя Земля, HOMO SAPIENS» (1980).

Плакати культурно-видовищної тематики не були настільки зидеологізованими і здебільшого орієнтувалися на зміст рекламованого явища – масового театралізованого свята, концерту, виставки, презентації музейних колекцій та різних культурних подій, реклами книжкової продукції тощо. Масив плакатів цієї тематики у зібранні ВОР став показником різнобічного репертуару театрів, тематичного різнобар'я виставок та суспільної значимості інших культурних заходів, що відбувалися на той час в Україні. Вони стали віддзеркаленням культурного розвитку країни.

Плакати культурно-видовищної тематики можна розділити на два типи: створені за допомогою фотографії та – станкової графіки. Фотографія

збагатила видовищний плакат, сприяла посиленню в ньому документальної достовірності. До плакатів, в основі яких лежить фотографія тієї чи іншої особи або колективу, – афіші, що презентують творчі зустрічі акторів та режисерів театру і кіно: актрис Ади Роговцевої (худож. Л. Слуцький, Ю. Воєвода, 1982), Раїси Недашківської (худож. С. Рябцев, П. Нестерук, 1976), кінорежисерів Леоніда Денисенка (худож. Л. Слуцький, 1982), Миколи Машенка (худож. Л. Слуцький, 1982), ансамблю Тріо Мареничі (худож. Ю. Аксьонов, 1980), співачок Софії Ротару (худож. С. Мішин, Б. Каплун, 1977; худож. Ю. Аксьонов, П. Шегерян, 1980), Юлії Пашковської (художник невідомий, 1969 та 1970), танцювальних та музичних колективів.

Матеріали зібрання розкривають світ театру, висвітлюючи діяльність провідних театрів України: Державного академічного театру опери та балету, Київського державного театру оперети, Київського театру ляльок, а також новоствореного Київського молодіжного театру та багатьох провінційних театрів.

Афіші виставок приваблюють масового глядача скарбами численних музеїв, містять інформацію про персональні виставки художників. Зазвичай в основі композиції виставкових плакатів лежить відтворення експонованого твору, або ж портрета самого художника. Так, в основі плаката, присвяченого виставці відомого графіка Георгія Малакова (1981) – створений ним лінорит «Відгриміло» із серії «Київ у грізний час». Ця тенденція простежується у плакатах-афішах до виставок скульптури Інни Коломієць (1967), виставці робіт Миколи Глуценка (1971), Тимофія Лящука (1983), Рафаеля Багаутдінова (1985), Юрія Коваленка (1984) та ін.

Для циркового плаката характерна яскрава барвистість, шарж, гіпербола, зображення фантастичних трюків та перетворень. На жаль, імена авторів більшості плакатів цієї тематики невідомі. Художнє бачення суті циркового видовища зуміли передати майстри у плакатах: «Цирк Мюзик-холл» (художник невідомий, 1976), «Цирк. Клоун Анатолий Дубинин» (художник невідомий, 1984), «Цирк. Клоун Олег Стеценко» (худож. Мірошниченко і Селюченко, 1984).

На матеріалах зібрання можна простежити характерні художньо-стилістичні особливості українського плаката, а також окремі аспекти творчості художників, що працювали в цій галузі образотворчого мистецтва. Загалом пошук нових виразних засобів плаката був в основному визначений загальною тенденцією до лаконізму й умовності. Плакат продовжує насичуватися елементами узагальненості, символіки, емблематики, орнаментики. У ньому набули широкого розвитку стилістичні особливості, пов'язані із засвоєнням досвіду мистецтва

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
пожовтневих і 1920-х років. Як приклад, серія плакатів Ю. Мохора та О. Терентьєва «ВЛКСМ» (1968). Інший напрям пов'язаний із прагненням до монументалізації образів, і в зв'язку з цим – використання стилістичних прийомів і засобів монументального та монументально-декоративного мистецтва та скульптури. Один з творців монументального стилю в українському плакаті – Тимофій Лящук. Його творчості притаманні: лаконічність образів, емблематичність, гармонійне поєднання яскравих барв, застосування зображальних метафор, прийом персоніфікації, звертання до стилістики народного мистецтва. Прикладом можуть слугувати плакати: «В труді здобуто нагороду, і честь, і шану від народу (1965), «На урожаю світле свято ласкаво просим завітати» (1967), «Слався, Україно!» (1969), «Живи, Україно, прекрасна і сильна, в Радянськiм Союзi ти щастя знайшла» (1972).

Характерною ознакою плакатів цього періоду була персоніфікація, коли поняття чи явище подається шляхом зображення його у вигляді живої істоти. Образи-символи України постають у плакатах «Живи, Україно, радянська державо!» (худож. Г. Горобієвська, 1967), «Слався, Україно – радянська земля!» (худож. Т. А. Лящук, 1968), «Цвіти, Україно, радянських республік сестра!» (худож. Є. Кудряшов, 1968).

Необхідно відзначити, що незважаючи на те, що художник був залежним у мистецькому соціумі від державних органів щодо вибору теми, стилю, способу створення образу, більшості плакатів зібрання притаманна майстерність та досконала техніка майстрів-професіоналів, що виявила себе в індивідуальній манері створення художнього образу. Серед майстрів, які працювали в галузі плаката, були митці різних поколінь. Одні з них вийшли на творчий шлях в 1950-х, інші – в 1960–1970-х, та 1970–1980-х роках. Це – ціла плеяда відомих художників, справжніх творчих особистостей: Тимофій і Тамара Лящуки, Євген та Клавдія Кудряшови, О. Терентьєв, Ю. Мохор, В. Яланський, О. Ворона, О. Семенко, М. Попінов, Є. Саренко, Р. Багаутдінов, Г. Кислякова, Г. Валюга (Горобієвська), В. Шостя, Ю. Дзюбан, В. Бескакогов, Б. Дмитрюков, А. Кожухов, В. Вітер, В. Сокол, та багато інших.

Список використаних джерел

1. Васильченко Н. Агітплакат в ХІ п'ятирічці / Н. Васильченко // Образотворче мистецтво. – 1985. – № 3. – С. 4–5.
2. Васильченко Н. Как здоровье, товарищ плакат? / Н. Васильченко, В. Вітер, В. Шостя // Творчество. – 1986. – № 11. – С. 13–15.

- ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
3. Владич Л. Майстри плаката : творчі портрети українських радянських художників-плакатистів / Л. Владич. – К. : Мистецтво, 1989. – 186 с. : іл.
  4. Кудин П. А. Психология восприятия и искусства плаката / П. А. Кудин, Б. Ф. Ломов, А. А. Митькин. – М. : Плакат, 1987. – 207 с. , ил.
  5. Роготченко О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / Олексій Роготченко ; Ін-т проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
  6. Свирида И. Начиная с афиши / И. Свирида // Творчество. – 1981. – № 7. – С. 10–14.
  7. Юхимець Г. М. Українське радянське мистецтво 1941–1960 років / Г. М. Юхимець. – К. : Мистецтво, 1983. – 157 с. , іл. – (Нариси з історії українського мистецтва).